

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України № 2135-XII від 18.02.1992 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 05.11.2021).
3. Сергеева Д. Б. Негласне співробітництво у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 47–54.

Ключові слова: конфіденційне співробітництво, кримінальний процес, досудове розслідування.

Key words: confidential cooperation, criminal proceedings, pre-trial investigation.

Підсекція 2

Сучасні проблеми кримінології та кримінально-виконавчого права

ДРЬОМІН ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН України*

ЦИТРЯК ВІКТОР ЯРОСЛАВОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ

Практичні передумови формування міжнародної кримінології як окремого наукового напрямку. Виникнення та розвиток окремих галузей наукового знання у суспільстві нерозривно пов'язані з особливостями розвитку соціуму у всіх його проявах і сферах. Основними елементами наукового знання традиційно вважають емпіричний та теоретичний рівні. Завершує процес наукового осмислення метатеоретичний рівень, який пов'язаний із філософським обґрунтуванням виявлених закономірностей. Стосовно кримінології, яка є по суті міждисциплінарною наукою, можна відзначити, що її розвиток визначається особливостями її предмета. В даному випадку ми ведемо мову, насамперед, про явище, яке позначається термінами «кримінальне правопорушення» і «злочинність», і може бути виміряне, зі значними застереженнями, статистично, що характеризує її емпіричну частину. Інші елементи предмета кримінології є похідними від процесів криміналізації тих чи інших діянь на національному та міжнародному

рівнях. Якісній та кількісній оцінці підлягають процеси та явища, які можуть бути віднесені до детермінантів злочинності, характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, заходів протидії тощо. Разом з тим очевидно, що криміналізація суспільства та правова криміналізація певних видів поведінки тісно пов'язана з тенденціями розвитку світової економічної системи та світового правопорядку.

Сучасні трансформаційні процеси, які зараз відбуваються у світовому співтоваристві, загострили протиріччя між двома прямо протилежними напрямками його розвитку – глобалізацією та локалізацією. Існує досить велика кількість наукових робіт, які висвітлюють позитивні та негативні наслідки глобалізації. Проте слід визнати, що на сьогоднішній день глобалізація охопила всі сторони світового розвитку, і, насамперед, її економічну, політичну та інформаційну сфери. Виникла необхідність прийняття (розробки) універсальних правових стандартів поведінки суб'єктів у новому глобалізованому світі, тобто прийняття універсальних норм, що захищають цей порядок, фактично – інституціоналізувати світовий правопорядок. Однак у систему глобалізаційної політики не всі країни світової спільноти виявилися залученими однаково. Багато держав, побоюючись зовнішнього економічного та політичного тиску, ввели низку заходів практичного характеру з метою локалізації певних сфер суспільного життя та максимального збереження національного суверенітету під час прийняття рішень. Виникли природні розбіжності у національній та міжнародній оцінці поведінки фізичних та юридичних осіб, а також країн, як суб'єктів міждержавних відносин. Міждержавні і внутрішньодержавні конфлікти, інші фактори геополітичного характеру створюють значну напруженість і мають далекосяжні криміногенні наслідки. Ескалація тероризму, активізація усіх сучасних видів і форм транснаціональної організованої злочинності, воєнних злочинів суттєво позначаються на політичній та економічній стабільності в світі та окремих країнах. Таким чином, глобалізація, що охопила всі сфери суспільного життя, безпосередньо впливає на процеси розширеного відтворення злочинності на міжнародному рівні. Виникає потреба у всебічному аналізі та розробці ефективних міжнародних (інтеграційних) заходів щодо протидії сучасним загрозам. Разом з тим, необхідно аналізувати національні заходи протидії злочинності, які є наслідком зайвої локалізації правової системи. Локальні правові системи, як правило, характеризуються надмірною диференціацією превентивних функцій, посиленням ролі силових структур, що породжує проблеми з забезпеченням прав людини.

Теоретичні питання предмета міжнародної кримінології. Загострення кримінальної ситуації у всьому світі, з одного боку, і різнополярність кримінологічних теорій, з іншого, поставили питання про соціальну роль, систему і функції сучасної кримінології, яка зіткнулася з необхідністю вийти за рамки національних проблем та запропонувати світові концепції, що відображають специфіку сучасної злочинності. Однією з таких концепцій може стати напрямок у кримінології, який отримав назву «міжнародна кримінологія». В Україні розвиток та

становлення міжнародної кримінології пов'язано з іменами професорів Н. А. Зелінської та В. Ф. Антипенко, відомих фахівців в галузі міжнародного кримінального права. Н. А. Зелінська розглядала розвиток міжнародної кримінології в рамках міжнародної політичної злочинності, загальнокримінальної транснаціональної злочинності, а також злочинів проти людяності. В. Ф. Антипенко доводив необхідність розвитку міжнародної кримінології на прикладі протидії міжнародному тероризму. Безумовно, нині виникають нові проблеми, які можна порівняти з кризами світового рівня, тому роль міжнародної кримінології зростатиме. Центральними питаннями є такі як предмет міжнародної кримінології та її система.

Необхідно наголосити, що міжнародна кримінологія не формується як самостійна наука, а є одним із наукових напрямків сучасної кримінології. Сказане визначає особливості її предмета, до якого слід віднести загальнотеоретичні знання про злочинність та її тенденції, осіб, які вчиняють злочини, детермінанти злочинності та заходи з протидії їй. Особливістю міжнародної кримінології є акцент на окремих видах злочинної діяльності та інтеграційних (міжнародних) заходах протидії їм.

Узагальнюючи інформацію в рамках даного наукового напрямку, можна відзначити що предметом міжнародної кримінології є транснаціональні злочини – міжнародний тероризм, міжнародна корупція, міжнародні фінансові злочини, організована злочинність в її різних формах, кримінальний обіг наркотиків, злочини проти глобального природного середовища, а також такі міжнародні злочини як геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, агресія як злочин проти світу тощо.

Слід наголосити, що міжнародна кримінологія вивчає дві взаємозумовлені тенденції – інтернаціоналізацію злочинності і, як наслідок, – інтернаціоналізацію протидії злочинності. Тому головне завдання міжнародної кримінології – обґрунтувати необхідність інтернаціоналізації кримінології як науки, яка вивчає особливості детермінації транснаціональних та загальноновизнаних міжнародних злочинів. Другий напрямок – формування та обґрунтування практичної кримінологічної діяльності (протидії злочинності) на міжнародному рівні, спираючись на соціальні особливості, відмінності та інтереси різних країн. Формування міжнародної кримінології як інтернаціональної науки має перспективу тільки за рахунок збалансування економічних, політичних, етнічних та культурних інтересів кожної країни.

В сучасних умовах роль міжнародної кримінології зростає, так як у світі посилюються інтеграційні процеси у сфері протидії злочинності, посилюється співпраця між поліцією, спецслужбами та збройними силами різних країн. Удосконалюються форми співпраці між країнами у конфліктних ситуаціях (міграційні кризи, міжнародний тероризм, прикордонний контроль, контрабанда).

Незважаючи на те, що міжнародні та транснаціональні злочини завжди були основною проблемою, зараз на перший план виходять глобальні виклики, такі як війна та воєнні злочини, політичне та

економічне зловживання владою та озброєнням в окремих країнах, погрози світовому порядку. Це потребує розробки практичних та теоретичних основ формування такого напрямку міжнародної кримінології як кримінологія війни. Розповсюдження в світі «злочинів війни» вимагає адекватного науково-практичного реагування. Тому «кримінологія війни» в сучасних умовах стає центральною темою для міжнародної наукової спільноти та міжнародної кримінології.

Предметом вивчення «кримінології війни», насамперед, є воєнні злочини. Воєнний злочин – свідоме грубе порушення законів та звичаїв війни. Воєнний злочин є одним з міжнародно-правових злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом) і традиційно вивчається міжнародним кримінальним правом. Але немає сумнівів у тому, що дослідження взаємозв'язку «війна-злочин» повинно бути міждисциплінарним. Це не є прерогативою міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права або кримінології. Цей феномен багатоаспектний, об'єднує багато чинників політичного, економічного, правового характеру, тому треба залучати до вивчення «кримінології війни» досягнення інших наук. Міжнародна кримінологія дає методологію та широкий інструментарій для розуміння факторів злочинних війн та злочинів війни. Ці питання набули особливу актуальність для України, яка зараз живе в умовах війни з РФ. Найбільш тяжкими злочинами, які необхідно аналізувати в рамках «кримінології війни», є злочин агресії, геноцид, злочини проти людяності та ін. Завдання «кримінології війни» як окремого наукового напрямку міжнародної кримінології є кримінологічна характеристика воєнних злочинів, вивчення причин та наслідків їх вчинення, кримінологічна характеристика осіб, які відповідно до судових процедур будуть визнані винними в їх скоєнні, розробка кримінологічних методів дослідження механізму прийняття та реалізації злочинних рішень, розробка заходів міжнародного співробітництва з метою протидії «злочинам війни», захисту жертв війни та притягнення до відповідальності винних з метою покарання та запобігання цим злочинам.

Ключові слова: кримінологія, міжнародна кримінологія, кримінологія війни, міжнародна злочинність, організована транснаціональна злочинність.

Key words: criminology, international criminology, criminology of war, international crime, organized transnational crime.